

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

RENTABILITATEA SOCIALĂ ȘI ECONOMICĂ A MĂSURILOR ALTERNATIVE DETENȚIEI FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU VIZIBILITATEA SISTEMULUI NAȚIONAL DE PROBAȚIUNE DIN ROMÂNIA

Dana OBRINTESCHI, Cătălin BOBOC

Sociologie Românească, 2021, vol. 19, Issue 2, pp. 122-148

<https://doi.org/10.33788/sr.19.2.5>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

RENTABILITATEA SOCIALĂ ȘI ECONOMICĂ A MĂSURILOR ALTERNATIVE DETENȚIEI FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU VIZIBILITATEA SISTEMULUI NAȚIONAL DE PROBAȚIUNE DIN ROMÂNIA

Dana OBRINTESCHI¹, Cătălin BOBOC²

Abstract

20 years after the issue of Ordonance 92/2000 which was establishing the need to provide services for the social reintegration of offenders and supervision for non-custodial sanctions, called from 2006 probation services, a national study was carried out on the visibility of probation system among citizens. The respondents were all the probation services Chiefs in the country and their opinion confirmed the hypothesis that the National Probation System, ignoring the recommendations of the Committee of Ministers of European Council, don't have a promoting strategy neither the concern for creating a recognizable image among the other actors involved in the justice act. Consequently, the field has so far failed to gain full consideration within the Romanian Criminal Justice System and visibility among citizens, although after 2014 when the New Criminal Code started to be applied, the number of offenders attended by probation services was tripled and the staff's attributions were extended. The article is structured in two parallel planes, first showing the social and economic benefits of alternative detention measures supervised by probation services in the light of the costs of incarceration and the second showing the unfair lack of visibility of these benefits and the unknown activity carried out by probation counselors for the social reintegration of offenders.

Keywords: Romanian probation system, probation service, alternative detention measures, social reintegration, probation counselor.

¹ Universitatea din București, București, ROMÂNIA. E-mail: dana_obrinteschi@yahoo.com.

² Serviciul de Probațiune Alba, Alba Iulia, ROMÂNIA. E-mail: catalinmarian.boboc@yahoo.com.

Introducere

Până în secolul XVII, cele mai populare forme de pedeapsă erau cele corporale (biciuire, răstignire pe stâlp, mutilare, uciderea graduală etc.), precedate de ritualuri de defăimare care aveau loc, de obicei, în piețe publice unde mulțimea asista la judecata și execuția făptuitorului, primind astfel „o lecție de morală” menită să descurajeze comportamente similare. Abia din secolul XVIII, obiectivul pedepsei este redirecționat dinspre suferința fizică spre îndreptarea comportamentului, în acest sens fiind înființate primele „case de corecție” (Durnescu, 2009, 34).

Pentru că „libertatea este un bun ce aparține tuturor în același mod și de care fiecare se simte legat printr-un sentiment universal și constant, pierderea ei având același preț pentru toți” (Foucault, 2005, 292), s-a convenit ca răspunsul încălcării legii să fie privarea de libertate. Încă de la începuturile ei ca instituție formală, închisoarea nu a avut ca scop doar pedeapsa, ci și „transformarea tehnică a indivizilor”, aceasta fiind în opinia lui Foucault singura justificare validă a prelevării timpului condamnatului. Chiar dacă primele valențe recuperative ale pedepsei erau mult diferite de cele întâlnite în prezent, justiția penală franceză menționează în înscrisurile sale, încă de la început de secol XIX, faptul că „legea, ce aplică pedepse mai grele unele decât altele, nu poate îngădui ca individul condamnat la pedepse ușoare să fie închis în același local cu criminalul condamnat la pedepse mai grele” (Foucault, 2005, 296), semn că de timpuriu s-a conștientizat nevoia diferențierii infractorilor în scopul evitării contagiunii penitenciare.

Același autor, bazându-se pe anchete ale vremii realizate atât în Franța (Chaptal, 1801; Decadez, 1819; Blouet, 1835), cât și în Statele Unite ale Americii (Beaumont, & Tocqueville, 1831), remarcă faptul că „reforma închisorii este aproape contemporană cu închisoarea însăși”, impactul negativ al privării de libertate alături de pedepsele fizice aplicate ca reminiscențe ale unei societăți barbare făcând din închisoare „o soluție detestabilă”, dar de care societatea nu se poate lipsi. Și în prezent constatările lui Foucault sunt perfect valide, însă, în plin secol al iluminismului, închisorii i s-a găsit o alternativă – probațiunea care, deși nu substituie în totalitate rolul penitenciarului, îi preia funcțiile și asigură proporționalitatea dintre infracțiune și pedeapsă.

Prezentul studiu începe cu un scurt istoric al probațiunii în lume și în România, apoi, pe dimensiunile costurilor și beneficiilor, este comparată probațiunea cu penitenciarul și astfel aproximată rentabilitatea economică (ROI) și socială (SROI) a investiției în cele două instituții. În final, este analizată vizibilitatea sistemului de probațiune din România la 20 de ani de la emiterea ordonanței care a dispus înființarea sa, *Ordonanța 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate*, denumite din 2006 „servicii de probațiune”. Cu scopul de a promova imaginea sistemului și urmărind creșterea gradului de informare a opiniei publice cu privire la locul sancțiunilor neprivative de libertate în rândul sancțiunilor penale,

studiul evidențiază o serie de prejucții ale încarcerării evitate prin activitatea serviciilor de probațiune.

Originile probațiunii

Cel mai frecvent, începutul probațiunii este relaționat cu numele lui John Augustus, un cizmar din Boston, care în 1841 a sesizat importanța menținerii în societate a persoanelor ce au săvârșit infracțiuni și utilitatea valorificării potențialului lor socioeconomic. După o selecție bazată pe „caracterul anterior al fiecărei persoane, vârsta și influențele de care se va înconjura” (Augustus apud Durnescu, 2008, 9), acesta s-a oferit drept garant pentru supravegherea unui număr de persoane care încălcase ră legea, incorporându-le în activitatea cizmăriei sale. Concomitent acestei inițiative, în Anglia, era promovată ideea umanizării pedepselor și, în acest sens, instanțele din Warwickshire și Londra creditau infractorii lăsându-i sub supravegherea angajatorilor.

Consacrarea legislativă a probațiunii a avut loc în anul 1878 în SUA prin adoptarea Legii Massachusetts care prevedea angajarea unui ofițer de probațiune a cărui atribuție exercitată sub supervizarea poliției era să recomande instanței suspendarea aplicării pedepsei pentru categoria infractorilor recuperabili pentru care mai potrivită decât închisoarea era plasarea sub supravegherea probațiunii. Acest model a fost preluat și implementat în alte state din SUA, dar și în Europa unde fiecare țară l-a adaptat specificului cultural și nevoilor concrete.

În context european, intrarea în vigoare în anul 1953 a Convenției Europene a Drepturilor Omului a subliniat necesitatea protejării cetățenilor și interzicerea torturii și a pedepselor inumane și degradante ceea ce a favorizat, începând cu anii '60, alternativa supravegherii persoanelor care au comis anumite tipuri de infracțiuni de către probațiune (Dianu, 1997). Alte documente care au susținut aplicarea măsurilor neprivative de libertate au fost Convenția cu privire la Drepturile Copilului (1989), care a consacrat principiul conform căruia privarea de libertate în privința minorilor trebuie să constituie o măsură extremă ce poate fi dispusă doar pentru o perioadă scurtă de timp, Regulile de la Tokyo elaborate în 1990 de Organizația Națiunilor Unite (ONU) cu scopul de a încuraja statele membre să implice comunitatea în gestionarea justiției și recomandările periodice ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei.

Dezvoltarea sistemului românesc de probațiune

Primele reglementări legislative care anticipau activitatea probațiunii apăreau în România în Codul Penal din anul 1936 (Codul lui Carol) și îi vizau pe minorii care au comis infracțiuni și a căror pedeapsă era până la o lună de închisoare. Aceștia, potrivit art. 146, puteau fi lăsați în libertate supravegheați, fiind „vegheți

de aproape” timp de un an. Supravegherea era exercitată de reprezentantul legal al minorului sau de un „azil de copii” ce aparținea statului. Aceeași lege aducea în discuție și situația majorilor cu condamnări de până la 2 ani de închisoare care, în anumite condiții, aveau posibilitatea suspendării sancțiunii pe o perioadă de 3 ani la care se adăuga durata pedepsei, dar și posibilitatea liberării condiționate după executarea parțială a condamnării în regim privativ, dacă existau dovezi temeinice de îndreptare.

Următorul Cod penal, apărut în 1968 și rămas în vigoare până în 2014, cu modificările și completările ulterioare, menține, clarifică și detaliază suspendarea condiționată, liberarea condiționată și supravegherea în comunitate a minorilor și introduce dispoziții referitoare la reeducarea prin muncă (Decretul nr. 218/1977) și executarea pedepsei la locul de muncă (Legea nr.104/1992).

Perioada de tranziție prin care a trecut România începând cu anul 1990 a dus la o creștere aproape constantă a infraționalității între anii 1990 și 2000 și implicit a populației carcerale. Dacă în 1990, în penitenciare erau 26.010 persoane, 5 ani mai târziu numărul acestora era de 45.309, ajungând în anul 2000 la 48.267 (ANP, 2011). În 1993, România a aderat la Consiliul Europei și a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului și un an mai târziu Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii. Organismele de control create pentru a asigura respectarea acestor convenții își manifestă constant îngrijorarea cu privire la dificultatea respectării drepturilor omului în condițiile supraaglomerării carcerale și emit periodic recomandări prin care sunt încurajate măsurile alternative detenției. Acest context a favorizat apariția primului Centru experimental de probațiune, în 1996, la Arad, proiect realizat cu sprijinul și finanțarea Guvernului Marii Britanii. Pentru început, grupul țintă a fost reprezentat de minorii cu domiciliul în municipiul Arad, ulterior fiind extins cu majorii condamnați cu suspendare domiciliată pe raza întregului județ. În următorii 4 ani pe teritoriul țării au fost înființate încă 9 astfel de centre. Rezultatele lor au convins Guvernul de la acea vreme de utilitatea probațiunii și de necesitatea recunoașterii ei legislative, așa că în anul 2000 a fost adoptată *Ordonanța nr. 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de reintegrare socială și supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate* și a început extinderea centrelor la nivel național. Acestea au fost organizate inițial pe lângă tribunale, însă subordonate direct Ministerului Justiției prin Direcția de Reintegrare socială și supraveghere.

În decembrie 2002, exista o infrastructură națională a sistemului de probațiune. Pentru că date statistice arătau o creștere constantă atât a numărului de persoane aflate în supraveghere, cât și a referatelor de evaluare solicitate de instanță, probațiunea a trecut în etapa sa de consacrare și a fost aprobat statutul personalului din serviciile de probațiune – *Legea 123/2006*, angajații devenind „funcționari publici cu statut special”.

Următorul moment de reorganizare instituțională a avut loc în anul 2013, când, după promulgarea *Legii 252/2013 privind organizarea și funcționarea*

sistemului de probațiune și a Legii 253/2013 privind executarea pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, Direcția Națională de Probațiune (DNP) a devenit ordonator terțiar de credite, iar serviciile de probațiune și-au dobândit independența față de tribunale.

Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, în 2007, a apărut necesitatea alinierii sistemului de justiție la tendințele europene și implicit operarea unor modificări legislative care au dus în anul 2014 la adoptarea unui nou NCP. Noua lege, mai indulgentă față de cea anterioară în ceea ce privește limitele pedepselor, face eligibile pentru sancțiuni comunitare o gamă mai largă de infracțiuni, așadar, persoanele care se află la prima faptă de natură penală și a căror condamnare nu depășește 3 ani pot primi beneficiul suspendării executării pedepsei (art. 91 și 92 NCP) sau amânarea aplicării ei (sancțiune nou introdusă prin prevederile art. 83 și 84 NCP pentru pedepse de maxim 2 ani) în schimbul respectării măsurilor de supraveghere (art. 93, 85 NCP) și a îndeplinirii obligațiilor (art. 94 și 86 NCP) pe care instanța le-a pronunțat în sarcina lor printr-o sentință penală definitivă. Întreg procesul de supraveghere, însemnând asistarea adaptată nevoilor, controlul respectării măsurilor și îndeplinirea obligațiilor, este realizat de serviciile de probațiune. Drept consecință, conform statisticilor anuale publicate de Direcția Națională de Probațiune (DNP) pe site-ul Ministerului Justiției, numărul de persoane aflate în evidența serviciilor de probațiune la nivel național s-a triplat, crescând de la 31.353 în 2014, la 103.341 în 2019, iar numărul referatelor și rapoartelor de evaluare în aceeași perioadă s-a dublat.

Probațiunea și penitenciarul în parteneriat și opoziție

Revizuirea cadrului legal care reglementează scopul măsurilor privative și neprivative de libertate, se constată că acestea au o finalitate comună enunțată în conținutul art. 4 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal și al art. 1 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune: prevenirea săvârșirii altor infracțiuni și reintegrarea/reabilitarea socială a persoanelor sancționate de legea penală. În cazul măsurilor neprivative, în cadrul aceluiași articol este menționat și scopul reducerii costurilor sociale ale executării sancțiunilor și măsurilor penale, prin diminuarea populației din unitățile penitenciare și valorificarea potențialului socioeconomic al infractorilor, ceea ce plasează probațiunea în poziția de instituție de ajutor sau chiar de salvare a penitenciarului, ținând cont că prejudiciul social pe care îl evită este recunoscut, iar unul dintre motivele implementării măsurilor neprivative de libertate în România a fost necesitatea degrevării sistemului penitenciar de „eticheta supraaglomerării” (Balica, 2008, 4). Deși paradigma desistării presupune și activități desfășurate în

cooperare (pregătirea pentru liberare, comisia de liberare condiționată, asistența postdetenție în cazul persoanelor cu rest neexecutat de pedeapsă mai mare de 2 ani), iar „complementaritatea în activitatea de asistență și consiliere desfășurată de personalul din penitenciar alături de consilierii de probațiune” (Poledna *et al.*, 2009, 15), este „indispensabilă din perspectiva caracterului practic al teoriilor intervenției” (Sandu, 2017, 212), opinia publică, dar și diverși cercetători le tratează frecvent ca variante distincte și nu complementare de răspuns la pedeapsă. Acest fapt poate fi explicat prin numărul mic de persoane care de-a lungul executării pedepsei sunt în evidența ambelor instituții (cazul celor care, în urma revocării sancțiunii neprivative, ajung din probațiune în penitenciar și a unui mic procent din totalul persoanelor liberate condiționat pentru care probațiunea intervine în etapa postdetenție) și prin sugestia indusă de titulatura probațiunii, aceea de măsură *alternativă* detenției a cărei principală misiune informală este aceea de a evita consecințele negative ale privării de libertate.

Literatura de specialitate care abordează efectele încarcerării este extrem de vastă și, chiar dacă nu susține direct alternativa sancțiunilor comunitare, atrage atenția asupra faptului că „detenția este o cale costisitoare de a face din oameni răi și mai răi” (Garland, 2002, 132), așadar, soluția ar fi utilizarea ei rezonabilă, numai în cazurile în care au fost descalificate toate celelalte opțiuni.

Un studiu de cohortă publicat în 2019, în SUA, examinează efectul închisorii și al perioadei de probațiune asupra criminalității violente din statul Michigan. În acest sens, un număr de 111.110 persoane condamnate la măsuri privative și neprivative de libertate între anii 2003 și 2006 au fost urmărite până în anul 2015, moment în care s-a comparat rata implicării într-o nouă infracțiune violentă a celor care își petrecuseră condamnarea în penitenciar cu a celor care rămăseseră în comunitate sub supravegherea probațiunii. Rezultatele au arătat că prima categorie a înregistrat o rată mai mare decât a doua, așadar, pe termen lung, închisoarea s-a dovedit mai puțin eficientă decât probațiunea pentru prevenirea violenței în comunitate. Studiul menționează și faptul că în penitenciar se pot exacerba probleme de sănătate mintală preexistente sau pot apărea unele noi care măresc riscul manifestărilor violente. În regim privativ, oamenii dezvoltă strategii de coping precum hipervigilență, reacții exacerbate, relații antagonice cu legea și justiția, care se vor dovedi inutile și chiar periculoase după liberare (Harding *et al.*, 2019).

Specialiști din diverse domenii (medicină, criminologie, psihologie, sociologie și nu numai) fac periodic referiri la efecte negative ale privării de libertate încercând să informeze asupra costurilor secundare ale detenției. Gresham Sykes (1958) în urma unui studiu realizat într-o închisoare de maximă siguranță din Trenton (SUA) a identificat 5 principale „dureri ale închisorii”, și anume: pierderea libertății (depărtarea de familie, prieteni și comunitate), privarea de bunuri și servicii, frustrarea dorințelor sexuale, privarea de autonomie (rutina regimului, restrângerea posibilității de a lua decizii pentru sine) și privarea de siguranță prin asocierea forțată cu colegii de celulă (3-78). Au urmat criticile lui Goffman

la adresa încarcerării în lucrarea *Aziluri* (1961), experimentul Zimbardo (1973), Gallo și Ruggiero (1991) care descriu penitenciarele drept „fabrici pentru crearea handicapatilor psihosociali” și Liebling (2005) care, vorbind despre efectele încarcerării, concluzionează că nici până în prezent „daunelor” detenției nu li s-a acordat atenția cuvenită. Frica, anxietatea, singurătatea, traumele, depresia, nedreptatea, neputința, violența și incertitudinea creează în opinia sa prejudicii care nu pot fi ignorate doar pentru că nu au fost încă măsurate. O tragică măsură pentru ele poate fi statistica Organizației Mondiale a Sănătății (2007) cu privire la rata sinuciderii în detenție. Conform acesteia în lume are loc o sinucidere la fiecare minut, iar în rândul populației penitenciare, frecvența suicidului este de 6 ori mai mare pentru persoanele condamnate și de 7,5 ori mai mare pentru cele arestate preventiv (3).

Încă din secolul trecut, probațiunea a fost la rândul ei supusă unei serii de critici, în principal venite din țara sa de origine. Cercetări efectuate în SUA de Blomberg (1977) și Hylton (1981) au concluzionat că aplicarea probațiunii a crescut pedeapsa generală, persoanele supravegheate având o probabilitate mare de a fi încarcerate pe durata supravegherii din cauza restricțiilor și interdicțiilor cărora nu reușesc să se supună. Un experiment realizat la finalul anilor '80 în statul Oregon, pe o durată de 1 an, arată că o treime din persoanele condamnate pentru infracțiuni nonviolente, având posibilitatea să opteze, a ales pedeapsa privativă de libertate în detrimentul probațiunii, deoarece au apreciat respectarea condițiilor impuse pe durata termenului de supraveghere drept o sarcină dificilă, în timp ce perioada petrecută după gratii era mai scurtă și lipsită de obligații (Petersilia, 1990). O altă evidență este adusă de Caplow și Simon (1999) care, studiind populația carcerală, constată că, între 1974 și 1991, procentul celor ajunși în detenție pentru nerespectarea măsurilor impuse de probațiune, a crescut de la 12% la 20%. Finalul anilor '80 reprezintă în SUA momentul introducerii taxei de supraveghere și începutul celor mai aspre critici la adresa probațiunii care devine un serviciu plătit de beneficiari. Până în prezent, ONG-uri precum Human Rights Watch (2017) și multe altele militează împotriva „criminalizării sărăciei” susținând că sistemul nu face decât să învârtă persoanele care au încălcat legea în cercul sărăcie-datorii-probațiune-încarcerare.

În România, probațiunea nu percepe taxe persoanelor pe care le are în evidență, însă și aici, Durnescu (2010), făcând o analogie cu studiul lui Sykes și referindu-se la efectele resimțite de beneficiari pe durata termenului de supraveghere, enunță câteva „dureri ale probațiunii” extrase din mărturisirile acestora. Prima „durere” reprezintă privarea de autonomie rezultată din cerința de a participa cu regularitate la întrevederi și a informa consilierul cu privire la sursele de venit, deplasările efectuate și orice schimbare survenită la locul de muncă, urmată de privarea de timp, însumând durata întrevederii și timpul parcurs până la sediul serviciului de probațiune care în anumite cazuri poate fi de peste 200 km, ceea ce generează costuri financiare direct proporționale cu distanța parcursă și frecvența întrevederilor. Acestora li se adaugă stigmatizarea (cauzată de vizitele consilierului de probațiune

la locuința persoanei însoțit de reprezentanți ai poliției și de nevoia de a cere periodic învoire angajatorului în vederea deplasării necesare realizării întrevederii de supraveghere), rememorarea infracțiunii (evaluarea, programele de reintegrare și discuțiile cu managerul de caz forțează persoana să-și reamintească detalii despre comiterea faptei plasând-o într-o poziție de disconfort) și amenințarea executării pedepsei în regim privativ (în cazul nerespectării măsurilor sau a neîndeplinirii obligațiilor impuse de instanță, beneficiul măsurii alternative poate fi revocat, iar pedeapsa se va executa complet în penitenciar indiferent de timpul petrecut în probațiune până la data revocării). Provocarea intenționată a acestor „dureri” aduce aminte persoanei aflate în supravegherea probațiunii că este în desfășurarea unei pedepse.

Metodologia și rezultatele cercetării

Studiul analizează două dimensiuni ale aceluiași sistem (rentabilitate și vizibilitate), conturate în paralel, apoi așezate față în față pentru a se observa relația dintre ele și a se stabili, ca direcție viitoare de cercetare, măsura în care se influențează reciproc.

Obiectivul primei dimensiuni este evaluarea costurilor și beneficiilor sociale și economice ale sistemului de probațiune în comparație cu costurile și beneficiile sistemul penitenciar folosind ca model prima cercetare a costurilor economice ale încarcerării realizată în Anglia (Wolf, 1999) și adaptând metoda utilizată de New Economic Foundation în studiul „Beneficiile investiției în măsuri alternative pentru femeile care au comis infracțiuni” (2008).

Pentru a afla dacă sistemul de probațiune are o rentabilitate socială și economică mai mare decât sistemul penitenciar, s-a realizat un calcul aproximativ al rentabilității economice a investiției (ROI) în sistemul de probațiune în comparație cu sistemul penitenciar și s-a fundamentat abordarea rentabilității sociale a investiției (SROI), comparativ, pentru aceleași două sisteme. În acest sens, s-a realizat o prelucrare secundară de date publicate în principal de ANP și DNP în rapoartele de activitate anuală, dar și alte baze de date relevante pentru atingerea obiectivului urmărit (rata criminalității și numărul copiilor cu cel puțin un părinte încarcerat).

ROI (Return On Investment) reprezintă un instantaneu al profitabilității și este o metodă prin care se măsoară rentabilitatea financiară. Dat fiind specificul sistemului de probațiune și al penitenciarului, o imagine completă a rentabilității investiției se conturează numai după analiza valorilor extra-financiare, și anume a celor sociale redate de calculul SROI (Social Return On Investment) care reprezintă impactul social transpus în termeni financiari. Pentru ca investiția într-un sistem să fie justificată, valorile ROI și SROI trebuie să fie pozitive.

Obiectivul celei de-a doua dimensiuni este realizarea unei analize a vizibilității sistemului național de probațiune la 20 de ani de la recunoașterea sa legislativă.

Pentru a afla dacă activitatea și beneficiile probațiunii rezultate în urma evaluării realizate anterior sunt cunoscute cetățenilor, au fost utilizate două metode:

1) *Analiza documentelor sociale*

Au fost analizate reglementările legislative europene și naționale cu privire la promovarea măsurilor alternative detenției, a fost conturată imaginea probațiunii în presă cu ajutorul comunicatelor de presă și știrilor de pe platforma Mediafax (unul dintre cei mai mari furnizori de informație generală și de afaceri din România), s-a utilizat motorul de căutare Google pentru cuvântul-cheie „probațiune” și au fost menționate rezultatele unor cercetări anterioare realizate pe aceeași temă în România și nu numai.

În urma acestei analize, s-a formulat ipoteza conform căreia sistemul național de probațiune este o structură slab vizibilă în rândul cetățenilor care dețin informații limitate despre activitatea probațiunii și beneficiile măsurilor neprivative de libertate, ca rezultat al lipsei de interes în crearea unei strategii de promovare la nivel central.

2) *Interviul semistructurat*

Ipoteza asupra vizibilității sistemului național de probațiune în rândul cetățenilor, rezultată în urma analizei documentelor sociale, a fost testată cu ajutorul datelor culese de la șefii serviciilor de probațiune din întreaga țară, în perioada martie-aprilie 2020. Aceștia au fost invitați *via* e-mail să răspundă în scris, cât mai detaliat, la 4 întrebări despre vizibilitatea sistemului în care activează. Deși participarea a fost voluntară, au răspuns invitației reprezentanți ai serviciilor de probațiune din 41 de județe, majoritatea au fost prompti în returnarea răspunsurilor și și-au manifestat susținerea față de inițiativa unei cercetări pe această temă. Cu toate acestea, mai mult de jumătate nu și-au detaliat răspunsurile, preferând o formulare scurtă și punctuală. Interpretarea informațiilor nu lasă posibilitatea de a corela datele personale ale respondenților cu răspunsurile. Direcția Națională de Probațiune (DNP) și-a manifestat în scris acordul pentru folosirea datelor în vederea publicării.

Costurile sociale și economice ale încarcerării *versus* beneficiile măsurilor alternative monitorizate de serviciile de probațiune

Costurile criminalității au fost estimate la nivel național, între 1,38% și 3,38% din PIB, rata infracționalității fiind influențată de rata șomajului din fiecare regiune a țării și de procentul populației incluse în sistemul educațional (Petre, 2018). Acest tip de costuri primește, cel puțin în România, mai multă atenție decât costurile sociale ale încarcerării care sunt dificil de estimat.

Children of Prisoners Europe arată că, în România anului 2013, numărul minorilor cu un părinte încarcerat era de 44.576 (42.920 aveau tatăl în penitenciar și 1.656, mama). Chiar dacă în prezent numărul lor este mai redus datorită scăderii

înregistrate de populația carcerală în ultimii ani, consecințele rămân aceleași. Biroul Națiunilor Unite pentru combaterea traficului de droguri și a criminalității (2014), colectând studii realizate pe copiii deținuților, confirmă faptul că în mod constant aceștia experimentează depresie, hiperactivitate, probleme de alimentație și somn, performanțe școlare reduse și manifestări agresive. Toate aceste stări se instalează pe fondul tristeții și suferinței provocate de despărțire și sunt trăiri pe care copilul nu știe să le gestioneze și poate ajunge să le exteriorizeze într-un mod autodistructiv (19). Pe lângă toate acestea, Murray (2005) vorbește despre grijile, frica și incertitudinea copiilor cu privire la modul în care sunt tratați părinții lor în închisoare.

Așa cum arată studiul realizat de New Economic Foundation (2008), în cazul femeilor costurile sociale ale încarcerării sunt mai mari decât în cazul bărbaților, deoarece femeia reprezintă liantul familiei și tot ea este răspunzătoare de îngrijirea copiilor și persoanelor în vârstă. UNODC (2014) și diverși cercetători (Mumola, 2000; Travis, & Waul, 2003) arată că atunci când părintele încarcerat este tatăl, copilul/copiii rămân în grija mamei, însă când mama este cea încarcerată, aceștia sunt lăsați în grija unui îngrijitor nonparental (de obicei în grija bunicilor) cu predispoziție crescută spre instituționalizare.

În categoria costurilor sociale pot fi încadrate și dificultățile întâlnite la angajarea postdetenție corelate cu pericolul de a fi victimă a infracțiunilor comise în recidivă de către aproximativ 40% din liberații care, după o perioadă petrecută în penitenciar, întâmpină dificultăți de adaptare la viața din comunitate și adoptă din nou un comportament în dezacord cu legea penală. Coroborând rezultatele a două cercetări recente realizate în mediul carceral românesc (Durnescu, 2018; Țica, 2016) amintite și de ANP în Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2020-2024, rezultă că pentru foștii deținuți societatea nu oferă oportunități egale în privința educației, integrării pe piața muncii și a participării la viața comunității, motiv pentru care șansa lor de a ajunge la autonomie economică depinde de susținerea familiei și a rețelei sociale. În acest sens, rata de recidivă (38,4% în 2018 și 2019) reprezintă procentul celor care nu reușesc să adopte un comportament în acord cu normele, comit o nouă infracțiune, de obicei la scurt timp după liberare și se întorc în penitenciar.

Tot parte a costurilor sociale poate fi considerată și pierderea capitalului de imagine și încredere suferită de România în fața românilor, dar și a Europei în urma proceselor intentate și câștigate de persoanele private de libertate împotriva României pentru condiții neconforme de detenție. În anul 2012, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a emis prima atenționare țării noastre cu privire la necesitatea adoptării unor măsuri prin care situația să fie remediată, însă demersurile realizate nu au fost suficiente, iar pe rolul Curții au continuat să apară o multitudine de cauze similare care în 2017 au determinat emiterea unei Hotărâri pilot prin care se acorda statului român un termen de 6 luni pentru a prezenta un plan de măsuri concrete menite să rezolve problemele reclamate. Deși această hotărâre nu reprezintă o sancțiune, România a pierdut capital de imagine în fața

Comisiei și Uniunii Europene în urma deciziei CEDO, situația penitenciarelor fiind un indicator al gradului de civilizație al unei țări. Presiunea de a găsi soluții cu rezultate pe termen scurt a dus la liberarea unui număr de 14.402 persoane private de libertate (ANP, 2019) prin indulgența legii recursului compensatoriu, fapt ce a stârnit reacții vehemente din partea opiniei publice și chiar a Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului în România (APADOR-CH) punând statul și justiția din nou în poziția de a pierde capital de imagine și încredere, de data aceasta în fața propriilor cetățeni care, justificat sau nu, s-au simțit puși în pericol de entitățile care ar fi trebuit să îi protejeze.

Costurile economice ale încarcerării reprezintă suma resurselor pe care le consumă statul cu întreținerea, îngrijirea medicală și psihologică a persoanelor private de libertate în penitenciar, însumate cu pierderile cauzate de faptul că cea mai mare parte a acestora nu sunt productive pe perioada detenției, deci nu plătesc taxe (conform raportului ANP, în anul 2018 aproximativ 9%, din totalul deținuților au desfășurat activități lucrative remunerate, deși aproximativ 95% se aflau în perioada activă a vieții, iar procentele au rămas aceleași în 2019) și costurile rezultate din instituționalizarea copiilor care, în urma încarcerării unuia sau ambilor părinți, ajung în grija statului. La acest calcul se adaugă datoriile statului român față de persoanele private de libertate care au câștigat la CEDO în urma reclamațiilor legate de condițiile improprie de detenție. Același raport arată că suma totală pe care statul român a plătit-o sau urmează să o plătească drept despăgubire deținuților prejudiciați în perioada 2014-2019 este de aproximativ 423.000.000 lei (8.998.807 euro).

Acesta este punctul de plecare în calcularea rentabilității probațiunii. În afara faptului că probațiunea constituie un serviciu de o importanță esențială în racordarea legislației naționale la standardele internaționale, o zonă intermediară în sistemul de pedepse și o expresie care înclină dreptul penal spre o justiție restaurativă în detrimentul uneia punitive, este și soluția mai puțin costisitoare la problema criminalității medii pentru care încarcerarea ar genera costuri, atât sociale, cât și economice, mai mari decât beneficiile. Prin suspendarea executării pedepsei și amânarea aplicării ei (forme de pedeapsă supravegheate de probațiune), persoanelor sancționate penal li se oferă șansa de a-și păstra libertatea (cu anumite limitări), locul de muncă și rolul în familie. În mod previzibil, începând cu anul 2014, când a intrat în vigoare NCP, statisticile arată o creștere constantă a numărului de beneficiari ai sistemului de probațiune și o scădere paralelă a numărului persoanelor private de libertate. Dacă în 2014 penitenciarele din România au rulat 47.260 de persoane, numărul acestora a scăzut în 2016 la 40.873 și a ajuns la sfârșitul anului 2019 la 32.829, în contextul unui indice al criminalității care nu a avut fluctuații importante la nivel național în perioada 2014-2019.

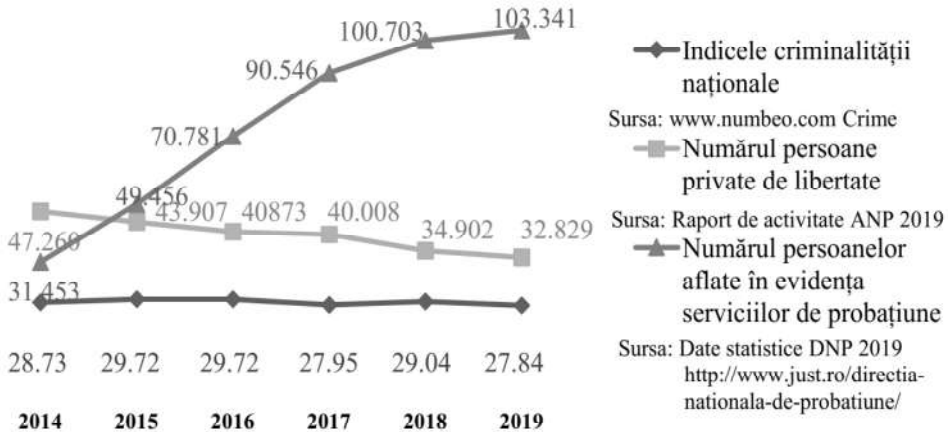

Figura 1. Evoluția numărului de persoane private de libertate comparativ cu numărul celor aflate în evidența serviciilor de probațiune în perioada 2014-2019

Rapoartele ANP arată că totalul costului mediu lunar pentru fiecare deținut a crescut de la an la an și a ajuns de la 2.782 lei în 2014, la 6.073 lei în 2019. Luând în considerare un număr constant de fapte penale anuale (sugerat de indicele aproape constant al criminalității), putem realiza un calcul aproximativ al costurilor economisite prin suspendarea și amânarea pedepselor privative de libertate sub supravegherea serviciilor de probațiune în perioada 2014-2018. Dacă prevederile NCP nu ar fi acordat credit probațiunii, scăderea populației carcerale ar fi fost incertă, iar costurile prezentate în Tabelul 1 nu ar fi putut fi evitate. Efectele NCP s-au făcut simțite imediat datorită prevederilor art. 5 care indică faptul că, în cazul în care de la comiterea infracțiunii până la rămânerea definitivă a sentinței penale, au intervenit schimbări legislative, se va aplica „legea mai favorabilă”.

Din suma totală rezultată, în valoare de 1.710.060.636 lei (aproximativ 36 de milioane de euro), ar trebui să scădem o parte din bugetul DNP aferent perioadei 2014-2018 (numai bugetul alocat extinderii rezultate în urma angajării unui număr de 89 de consilieri de probațiune în 2014, 30 în 2016, 188 în 2017 și 10 în 2018, pentru că probațiunea avea activitate, sedii, personal și înainte de 2014) și să adăugăm economiile făcute de administrațiile locale ca urmare a prestării de muncă în folosul comunității de către persoanele sancționate cu măsuri neprivative care au ca obligație realizarea acestei activități sub coordonarea serviciilor de probațiune. Raportul DNP (2018) arată că din totalul persoanelor aflate în evidența serviciilor de probațiune la finalul anului 2018, aproximativ 63% prestaseră muncă în folosul comunității.

Tabel 1. *Economia estimată prin activitatea serviciilor de probațiune în perioada 2014-2018*

Anul	Cost persoană privată de libertate/ lună	Nr. deținuți rulați de rețeaua ANP	Diferența între numărul deținuților rulați în 2019 și anii precedenți (nr. persoanelor sancționate penal care au evitat încarcerarea intrând în evidența probațiunii)	Economie/ lei/ lună	Sumă totală/ lei/an
2014	2.782	47.260	14.431	40.147.042	481.764.504
2015	3.281	43.907	11.078	36.346.981	436.163.772
2016	3.521	40.873	8.044	28.322.924	339.875.088
2017	3.754	40.008	7.179	26.949.966	323.399.592
2018	5.180	34.902	2.073	10.738.140	128.857.680
2019	6.073	32.829	-	-	-
Total 2014-2018	1.710.060.636 lei				

Sursa: Raport de activitate ANP 2019

În ceea ce privește contribuția la bugetul de stat, același raport arată că 43% dintre persoanele aflate în supravegherea serviciilor de probațiune sunt angajate cu contract de muncă, deci sunt contribuabili, 7% sunt pensionari (foști contribuabili) și 1% sunt elevi și studenți, procentul rămas fiind distribuit între persoane care lucrează fără forme legale sau nu lucrează. Recidiva în rândul persoanelor aflate în evidența serviciilor de probațiune (în sensul de comitere a unei fapte pe durata termenului de supraveghere) este de 4%, iar bugetul DNP de 20 de ori mai mic decât bugetul ANP.

Având în vedere toate aceste date, se observă că ROI și SROI au valori pozitive doar în cazul aplicării măsurilor alternative, adică există rentabilitate atât socială, cât și economică doar în cazul investiției în sistemul național de probațiune, penitenciarele fiind structuri absorbante de capital financiar și social. Chiar și în această situație, rămâne de necontestat faptul că există o serie de infracțiuni a căror consecință trebuie să fie privarea de libertate, însă așa cum toate organismele internaționale recomandă, este necesar ca măsurile alternative să primească un loc la fel de important în sistemul de justiție penală.

Tabel 2. Rentabilitatea socială a investiției în sistemul național de probațiune

ANP		DNP	
Buget Anual 2018	COSTURILE FINANCIARE ALE ÎNCARCERĂRII	BENEFICIILE FINANCIARE ALE PROBAȚIUNII	Buget Anual 2018
1.321.206.000 lei	Costuri generate de întreținerea persoanelor private de libertate	Nu există astfel de costuri (persoanele aflate în supraveghere se autosusțin)	61.012.000 lei
	Suma reprezentată de impozitul pe care bugetul de stat îl pierde din cauza faptului că doar 9% din PPL prestează muncă remunerată	43% sunt contribuabili	
	Costurile alocate copiilor PPL care sunt preluați de stat în urma încarcerării unui părinte sau a amândurora	Nu există astfel de costuri	
	Sumele plătite PPL care au reclamat la CEDO condițiile neconforme din penitenciare și au câștigat	Nu există astfel de costuri	
	COSTURILE SOCIALE ALE ÎNCARCERĂRII	BENEFICII SOCIALE ALE PROBAȚIUNII	
	Pierderea libertății care determină apariția efectelor încarcerării (evidențiate în partea teoretică a lucrării)	Păstrarea libertății cu respectarea anumitor restricții și limitări resimțite ca atare de către persoanele aflate în supraveghere	
	Consecințe negative asupra familiei, în special a copiilor	Prin faptul că rămân în libertate, beneficiarii probațiunii primesc șansa de a-și păstra rolul în familie și locul de muncă	
	Dificultăți la angajarea post-detenenție		
	Grad ridicat de stigmatizare și marginalizare în timpul detenției și postdetenenție	Grad mediu-scăzut de stigmatizare și marginalizare pe toată durata procesului de supraveghere și după	
	Recidivă 38,4%	Recidivă 4%	
	Prejudiciul de imagine creat în fața UE și a Comisiei Europene în urma proceselor câștigate de PPL pentru condițiile neconforme din penitenciare și greutatea cu care sunt remediate	Alinierea justiției naționale la standardele europene în materie de sancțiuni alternative	
RENTABILITATE NEGATIVĂ		RENTABILITATE POZITIVĂ	

*PPL – Persoană privată de libertate; Surse: Raport de activitate ANP, 2018 și Raport de activitate DNP, 2018.

Vizibilitatea Sistemului Național de probațiune

Încă de la emiterea Recomandării nr. R(92), creșterea încrederii în măsurile alternative detenției a constituit un obiectiv al Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei care îndeamnă statele membre să disipeze informații privind sancțiunile comunitare, astfel încât publicul să le poată înțelege și să le considere răspunsuri adecvate pentru comportamentele delincvente (Regula 44). Pentru atingerea acestui obiectiv, este necesară implementarea unei politici de relații publice care să permită mass-mediei accesul la informații relevante, iar aceasta, prin canalele sale, să propage știri spre publicul larg în vederea promovării conceptelor de sancțiuni și măsuri comunitare, a conștientizării beneficiilor și a creșterii încrederii în eficiența aplicării lor.

Folosul înființării și solidificării canalelor de comunicare este reamintit în Recomandarea R (2000) 22. Aceasta precizează că discuțiile periodice cu privire la aspectele practice ce decurg din adoptarea măsurilor alternative sunt indispensabile între autoritățile implicate, iar campaniile de promovare și imagine trebuie văzute ca un mijloc prin care se poate obține sprijinul publicului (Principiile 15, 16 și 18).

Recomandarea CM/Rec(2010)1 este cea care propune sistemului de probațiune să participe activ la propria-i promovare, să nu se rezume exclusiv la publicarea de rapoarte privind evoluția domeniului, ci să faciliteze accesul persoanelor interesate la informații referitoare la rezultatele activității desfășurate de serviciile de probațiune, scopul final fiind atingerea unei mai bune înțelegeri a rolului și valorilor instituției în societate (Principiul 106 și 107).

Conform legislației naționale (art. 17 din legea 252/2013), responsabilitatea promovării sistemului este printre atribuțiile principale ale DNP care „coordonează elaborarea și implementarea strategiei de comunicare și relații publice a sistemului de probațiune, în scopul promovării rolului sistemului de probațiune” (lit. n) și „promovează rolul sistemului de probațiune, al activităților desfășurate de către personalul din sistemul de probațiune, inclusiv prin mijloace de informare în masă” (lit. ș).

Analiza vizibilității sistemului în presa națională și mediul online

Accesând la data de 1 februarie 2021 platforma de știri Mediafax la secțiunea comunicate și căutând cuvântul-cheie „probațiune”, sunt returnate 19 răspunsuri. Primul comunicat în legătură cu activitatea și/sau instituția a fost transmis în anul 2015, iar ultimul în 2018. Majoritatea aparțin Sindicatului Național al Consilierilor din Serviciile de Probațiune (SNCS) și au ca subiect diverse nemulțumiri ale consilierilor, anunțuri de grevă generală sau de avertisment și mai puțin informații care să dezvăluie partea pozitivă a profesiei și misiunea domeniului.

La secțiunea știri, accesarea aceleiași platforme arată că, în perioada 1 februarie 2014-1 februarie 2020, au apărut 30 de știri care conțin în titlu cuvintele „probațiune”, „închisoare/condamnare/pedeapsă cu suspendare”. 20 dintre acestea reprezintă știri despre persoane publice condamnate cu suspendare, 6 vizează acțiuni de protest organizate ca efect al nemulțumirilor angajaților și alte 4 sunt știri despre activitatea serviciilor: declarația ministrului justiției conform căruia probațiunea a fost „Cenușăreasa agendei justiției” dintr-o eroare care trebuie îndreptată (20 decembrie 2019), faptul că probațiunea va organiza programe de reintegrare pentru deținuți (18 martie 2018), critica angajaților probațiunii la adresa informației eronate conform căreia toți liberații condiționați vor fi supravegheați de probațiune (24 octombrie 2017) și solicitarea ministrului justiției către DNP de a scoate la concurs 28 de posturi de consilier de probațiune (16 aprilie 2016).

Perioada cu cele mai multe declarații la nivel înalt, în care s-a făcut referire la probațiune a fost cea din preajma promulgării legii recursului compensatoriu, rămânând de notorietate afirmația „fiecare deținut din asta eliberat condiționat este luat în primire de un ofi... de un din asta de la probațiune care îl supraveghează, îl consiliază și îl ajută la reintegrare” (*Libertatea* din 24 octombrie 2017). Ulterior, SNCSP a calificat faptul că în atenția probațiunii, conform legislației în vigoare, nu vor ajunge toți liberații condiționați, ci numai cei cu rest neexecutat de pedeapsă mai mare de 2 ani (art. 101 NCP).

La data de 23 aprilie 2020, interogarea efectuată pe motorul de căutare online Google folosind cuvântul-cheie „probațiune” a însumat un număr de 80.500 de răspunsuri, iar verificarea alăturării „liberați condiționat în probațiune”, „bombă la probațiune” (alarmă falsă dată în iunie 2019 la SP București), „probațiunea în grevă”, precum și „probațiunea în colaps” au returnat 23.300, 26.400, 19.600, respectiv 7.050 de rezultate. Aceste răspunsuri care însumează 76.350 de rezultate nu sunt știri reprezentative pentru activitatea probațiunii, ele pot fi interpretate ca preferințe ale utilizatorilor pentru un anumit gen de știri, dar și indicatori ai slabei promovări pozitive a activității serviciilor de probațiune, ținând cont de faptul că rezultatele returnate în urma accesării Google sunt afișate în funcție de tendințele de căutare, relevanță, ușurință în utilizarea paginilor, competența surselor, locație etc.

Până în anul 2020, *dex online* atribuia probațiunii numai sensurile de dovadă, mărturie, probă și timp de noviciat. Ulterior sesizării acestui aspect, la data de 3 mai 2020, a fost adăugată o definiție care îi recunoaște probațiunii rolul în procesul de reintegrare socială a persoanelor care au comis infracțiuni.

În urma analizei documentelor sociale, se observă că, în pofida recomandărilor europene, a creșterii exponențiale a importanței pe care au primit-o măsurile alternative detenției și a numărului tot mai mare de beneficiari, sistemul național de probațiune este slab vizibil. Public, beneficiile activității serviciilor de probațiune au fost promovate timid fiind umbrite pe de o parte de dificultățile cu care s-a confruntat sistemul în decursul anilor (lipsa de personal, lipsa pazei, spații aflate

în clădiri cu risc seismic ridicat), iar pe de altă parte de asocierea eronată cu unitățile penitenciare a căror activitate atrage mult mai mult interesul mass-mediei. Se constată că o parte a presei și implicit publicul pe care aceasta îl influențează percep greșit locul și rolul probațiunii în sistemul de justiție atribuind consilierilor de probațiune în principal activitatea de supraveghere postdetenție. Statistic (DNP, 2018), ponderea persoanelor liberate condiționat care intră anual în evidența serviciilor de probațiune la nivel național este infim mai mică (179 în anul 2018) decât cea a persoanelor condamnate cu suspendare (19.172 în 2018), respectiv a persoanelor pentru care instanța a hotărât amânarea aplicării pedepsei (11.638 în 2018) și chiar a minorilor aflați în desfășurarea unei măsuri educative neprivative de libertate sub supravegherea probațiunii (2.793 în 2018).

Structura centrală susține că sacrificiul vizibilității a avut la bază prudența generată de faptul că probațiunea este un domeniu „dificil de definit și explicat” (Cărbunaru *et al.*, 2017, 131), iar calea sigură pentru desfășurarea activității cu profesionalism este cea a discreției. Pe de altă parte este recunoscut că „probațiunea din România nu deține un sistem de organizare și management ideal” (Cărbunaru *et al.*, 2017, 133), însă această situație este justificată prin noutatea instituției și recenta reformă a sistemului din anul 2014. Faptul că activitatea este puțin cunoscută publicului și politicienilor, primește chiar conotații pozitive, sugerându-se că lipsa incidentelor de imagine este un punct forte.

Până în prezent, alinierea la principiul „no news is good news” a funcționat și ca modalitate de combatere a unor posibile ingerințe din mediul social și politic în activitatea serviciilor de probațiune, însă există posibilitatea ca numărul în continuă creștere al beneficiarilor să aducă în prim plan activitatea serviciilor, făcând-o din ce în ce mai cunoscută publicului larg care, momentan, deține puține informații despre măsurile alternative detenției, preponderent preluate din mass-media (Pratt, 2007). Presa, în căutare de senzational, „poate specula temeri și frustrări ale comunității sau poate aborda emoțional, dacă nu chiar partinic, cazurile de infraționalitate prezentate” (Ilie, 2019, 20), așa că se impune, pe de o parte, promovarea pozitivă inițiată de specialiștii în PR ai sistemului național de probațiune și, pe de altă parte, exercitarea dreptului la replică pentru a oferi publicului o alternativă în cazurile știrilor mai puțin oneste.

Deși nu s-au realizat încă studii reprezentative în România pe această temă, există percepția conform căreia opinia publică ar inclina spre pedepse severe. Tomiță și Goian (2009) publică printre puținele constatări referitoare la atitudinea față de aplicarea măsurilor alternative detenției la noi în țară. Cercetarea lor se bazează pe date culese prin tehnica focus-grupului realizat cu profesori ai specializărilor socioumane, polițiști, consilieri de probațiune, reprezentanți ai penitenciarelor, magistrați și avocați, în scopul analizei percepției acestora asupra privării de libertate și a aplicării măsurilor neprivative în cazul minorilor care au comis infracțiuni. Rezultatele arată consens în ceea ce privește preferința pentru măsurile alternative, deși profesorii au fost mai deschiși spre aplicarea lor decât magistrații care considerau la acea vreme că privarea de libertate nu ar trebui

înlocuită în întregime, deoarece are rolul de a descuraja încălcarea legii. Toți participanții au fost de acord că tipul sancțiunii trebuie decis în funcție de gravitatea infracțiunii comise. Ei au menționat vătămarea corporală gravă sau omorul ca fiind fapte pentru care răspunsul trebuie să fie privarea de libertate. În discuție au fost aduse ca argumente pro măsuri alternative, evitarea consecințelor negative ale internării și dificultatea tratării acestora după liberare.

Un alt studiu, cantitativ de această dată, denumit „Percepția publică asupra sancțiunilor din România”, a fost realizat la începutul anului 2017 de către Centrul de Cercetări Socio-Umane LUMEN având respondenți din regiunea de Nord-Est a țării. Atitudinea generală este apreciată de cercetători ca fiind „retributivă” (66% dintre respondenți consideră că pedepsele ar trebui înăsprite, iar 59% sunt de părere că pedeapsa cu închisoarea este utilă în reintegrarea socială), însă cifrele arată premise relativ optimiste în ceea ce privește acceptarea pedepselor neprivative ca substitut al privării de libertate. Doar 36% dintre respondenți se opun utilizării acestora, pentru că le consideră prea blânde și generatoare de noi infracțiuni, în timp ce 35% sunt în favoarea utilizării lor în pedepsirea infracțiunilor cu grad scăzut de pericol social și 22% se arată în favoarea utilizării în cazul oricărui tipuri de infracțiuni. Se remarcă însă faptul că activitatea serviciilor de probațiune este necunoscută unui procent de 59% dintre respondenți, procent ce ar putea fi mai mare ținând cont de rata de non-răspuns de 11%. Coroborând datele, reiese faptul că respondenții care nu cunosc rolul probațiunii în procesul de monitorizare a pedepselor neprivative sunt mai mulți decât cei care nu le acceptă ca alternative ale detenției ceea ce sugerează că lipsa de vizibilitate a probațiunii nu poate fi justificată prin teama unei reacții de dezaprobare din partea publicului, dimpotrivă, dacă, fără să cunoască rolul probațiunii (acela de a oferi asistență și de a exercita control asupra respectării unor reguli impuse persoanelor sancționate cu pedepse neprivative de libertate), peste 50% dintre respondenți acceptă aplicarea pedepselor neprivative (în anumite condiții), sunt create premisele creșterii acestui procent odată cu informarea.

Mai multe dovezi care pun sub semnul întrebării preferința opiniei publice pentru pedepse dure vin din țări precum Anglia și SUA. Maruna și King (2013) evidențiază rezultatele mai multor cercetări desfășurate în timp în Anglia pe tema opiniei publice față de sancțiunile comunitare și aduc în atenție faptul că cetățenii manifestă un interes sporit față de aplicarea pedepselor și față de domeniul justiției în general și sunt deschiși în a formula opinii și chiar în a propune rezolvări pentru eficientizarea justiției, însă majoritatea demonstrează că nu dețin cunoștințele necesare pentru a-și argumenta părerile (subestimează incidența infracțiunilor violente, supraestimează delincvența juvenilă, nu cunosc rata criminalității și nici pe cea a recidivei etc.). Acest rezultat coincide cu cel al unui studiu similar realizat în anul 2000 în SUA (Cullen, Fisher, & Applegate, 2000) care arată că americanii cereau pedepse mai mari, fără să știe cât de mari erau acestea la momentul solicitării și nu le era clar ce altă sancțiune în afara închisorii ar putea fi dispusă în cazul unei persoane care a încălcat legea penală. În ceea ce privește mitul publicului punitiv

(Cullen *et al.*, 1988) care dezaprobă măsurile comunitare, Maruna și King consideră că etichetarea opiniei publice ca fiind punitivă este cel puțin înșelătoare, în timp ce Stalans (2002) susține că publicul este „selectiv punitiv și selectiv milostiv în funcție de condiții specifice” (19). Cullen *et al.* (1988) și McCorkle (1993) arată că publicul larg susține în mare măsură pedepsele dure pentru infracțiuni grave, însă este și în favoarea reabilitării, iar Applegate *et al.* (2000) susțin că ponderea înclină spre o atitudine milostivă, iar balanța poate fi și mai mult înclinată odată ce publicul este familiarizat cu date statistice și alte informații relevante despre persoanele care comit infracțiuni și tipurile de sancțiuni. Nouă ani mai târziu constatările lui au fost confirmate de rezultatele sondajului național „Atitudinea alegătorilor americani față de infracțiunile nonviolente și măsurile alternative detenției” care arată că 77% dintre respondenți nu consideră că aplicarea măsurilor alternative scade siguranța publică și tot 77% cred că cel mai potrivit răspuns pentru comiterea unei infracțiuni nonviolente este plasarea în supravegherea probațiunii, restituirea daunelor și munca în folosul comunității. Dacă aceste măsuri se dovedesc ineficiente, respondenții sunt de părere că închisoarea este binemeritată. Cele mai des enumerate motive pentru care sunt susținute măsurile alternative în detrimentul celor privative au fost costurile ridicate ale încarcerării (55% sunt de părere că prin utilizarea alternativelor detenției, statul realizează o economie considerabilă), supraaglomerarea penitenciară, rezultatele pozitive dovedite de măsurile alternative până la momentul sondajului și asigurarea unei pedepse proporționale cu infracțiunea (NCCD, 2009).

Deși aceste studii vizează în special țări în care măsurile alternative și probațiunea au o tradiție îndelungată, ele inspiră încrederea că și opinia publică din România, odată ce va primi suficiente informații despre măsurile alternative detenției și beneficiile acestora, va rezona în mai mare măsură cu aplicarea lor.

Studiu calitativ asupra vizibilității sistemului național de probațiune

În debutul studiului, reprezentanții serviciilor de probațiune au fost întrebați dacă ei consideră că beneficiile economice și sociale rezultate din activitatea probațiunii sunt cunoscute în rândul cetățenilor. Un număr de 29 din totalul de 41 de respondenți au răspuns negativ, motivele enumerate fiind lipsa unei strategii de promovare, neglijarea relației cu mass-media și pasivitate în ceea ce privește dreptul la replică atunci când sunt promovate știri eronate sau confuze despre activitatea probațiunii. Din relatări reiese că o altă piedică importantă în promovarea imaginii o reprezintă faptul că toate inițiativele existente la nivel local trebuie avizate în prealabil de structura centrală, iar acest demers îngreunează și descurajează. Este adus în atenție și faptul că „mass-media este în căutare de scandal” și audiență, acestea fiind motivele pentru care, când se promovează cazuri în care încălcarea legii penale are ca și consecință o pedeapsă neprivativă de

libertate, prezentarea are o ușoară tentă peiorativă, încercând să inducă publicului ideea de justiție prea blândă cu infractorii. Urmând preferința publicului care tinde să asocieze comiterea de infracțiuni cu pedeapsa închisorii, au întâietate știrile despre persoane care au comis abateri grave al căror răspuns proporțional este pedeapsa privativă de libertate. Referitor la această situație, unul dintre respondenți a vorbit despre schimbările de atitudine pe care crede că le-ar avea publicul odată ce ar afla anumite detalii despre beneficiarii probațiunii: infracțiunile comise (preponderent conducere cu alcool și conducere fără permis), detalii despre ei ca persoane (mulți sunt părinți, unici susținători economici ai familiei, au un loc de muncă, unii au studii superioare etc.) și raționamentele din spatele comiterii faptelor (extrem de diverse).

Numărul respondenților care au afirmat că beneficiile probațiunii sunt cunoscute de public a fost de 3, restul de 9 fiind de părere că cetățenii dețin doar informații sumare despre activitatea serviciilor ca urmare a eforturilor de promovare depuse pe plan local, dar și a numărului de beneficiari în creștere, aceștia fiind cei care, în familie și cercul de prieteni, răspândesc informații despre procesul de supraveghere prin care trec și despre măsurile și obligațiile pe care le au de îndeplinit pe durata acestuia.

Demersurile realizate pentru recunoașterea importanței activității consilierilor de probațiune sunt apreciate ca insuficiente de majoritatea reprezentanților probațiunii, dintre aceștia se disting două răspunsuri aparte care justifică, preiau din responsabilitate și chiar susțin lipsa demersurilor. Explicația unuia dintre respondenți este că toți angajații serviciilor de probațiune, atât șefi cât și consilierii ar trebui să participe activ la promovarea domeniului, iar faptul că probațiunea nu se bucură de vizibilitate în rândul cetățenilor este culpa comună a tuturor actorilor implicați. Cea de-a doua explicație susține discreția considerând că aceasta este preferată sporirii vizibilității pentru a preveni eventualele efecte negative derivate din dezvoltarea mai pregnantă a activității serviciilor de probațiune. Mai multă comunicare ar putea atrage interesul presei de investigație și, odată cu el, predispoziția plasării într-o lumină defavorabilă a probațiunii care ar înfrunța riscul de fi preluată de ANP și transformată într-un departament lipsit de importanță coordonat de „un sistem militarizat” în interiorul căruia activitatea „și-ar pierde esența”. Indirect această afirmație confirmă existența unor probleme ale sistemului și dorința ca acestea să rămână la nivel intern, dar și neîncrederea că relația cu presa ar putea fi constructivă.

Aproximativ o treime dintre respondenți consideră că au fost realizate demersuri în vederea promovării beneficiilor probațiunii, însă nu suficiente pentru a atinge vizibilitate în rândul cetățenilor. În acest sens, au fost date ca exemple rapoartele anuale ale activității sistemului de probațiune (cu mențiunea că ele conțin date statistice din care publicul larg nu reușește să deducă beneficiile practice ale activității și nici eforturile consistente ale consilierilor de a media legătura între persoanele aflate în supraveghere și comunitate), activitățile din cadrul proiectelor internaționale, tipărirea de pliante și calendare, întâlniri cu magistrați, reprezentanți

ai ONG-urilor și alți colaboratori. Rămâne un număr redus de respondenți (4 din totalul celor 41), care sunt de părere că demersurile realizate de structurile centrale sunt suficiente și nu este nevoie de ceva în plus.

Aproape în totalitate (40 din cei 41) respondenții susțin că, de-a lungul timpului, chiar și în contextul volumului mare de muncă existent la nivelul fiecărui serviciu și al limitelor de ordin financiar, au avut intervenții pe plan local al căror scop a fost sporirea vizibilității sistemului, buna înțelegere a misiunii și valorilor promovate de acesta, dar și încheierea de parteneriate care să crească eficiența activității de reintegrare a persoanelor aflate în supraveghere. Pentru majoritatea reprezentanților teritoriali ai probațiunii, creșterea vizibilității în comunitate este văzută ca o responsabilitate prioritară, restul mărturisind că, deși motivați să acționeze proactiv, inițiativele lor au fost timide și sporadice din cauza procedurilor anevoioase impuse de regulamentul intern. Printre cele mai enumerate demersuri realizate de către reprezentanții serviciilor de probațiune se numără întâlnirile cu membri ai instanțelor, poliției, penitenciarelor și altor instituții partenere, prezența la ședințe, consilii, conferințe, bilanțuri și evenimente locale, promovare în școli (în cadrul săptămânii Școala altfel) și facultăți (cu precădere cele cu specializări care pot asigura eligibilitatea pentru funcția de consilier de probațiune).

Referitor la aparițiile mass-media, reprezentanții serviciilor de probațiune susțin că au existat apariții TV și articole în presa scrisă, însă de-a lungul anilor acestea au fost puține și, de obicei, la date semnificative, precum 3 septembrie, ziua probațiunii din România.

Strategia de creștere a vizibilității sistemului național de probațiune ar trebui, în opinia respondenților, să înceapă prin creșterea vizibilității probațiunii în interiorul MJ, apoi în fața Guvernului și Parlamentului, care, în prezent, par a recunoaște importanța probațiunii doar la nivel declarativ, fără a materializa cele spuse în acte normative specifice.

Concluzii

Sistemul național de probațiune este o structură cu o rentabilitate socială și economică ridicată, aproximările ROI și SROI având valori pozitive, ceea ce arată că investiția este una profitabilă, deși sistemul nu se bucură de vizibilitate în rândul publicului larg, așadar, rentabilitatea și vizibilitatea probațiunii par a nu se influența reciproc.

Beneficiile măsurilor neprivative de libertate nu sunt cunoscute cetățenilor, deoarece interesul pentru promovare nu a reprezentat o prioritate pentru sistem. Până acum, s-a considerat că discreția a fost garanția desfășurării eficiente a activității. Deși volumul de muncă a crescut constant de la intrarea în vigoare a NCP, iar recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei susțin aplicarea și promovarea măsurilor alternative detenției, lipsa de vizibilitate a

probațiunii apare chiar și în interiorul ministerului din care face parte, fiind umbrită de activitatea penitenciarelor a căror structură centrală, ANP, în pofda costurilor economice și sociale mari pe care le generează, iese în evidență prin faptul că misiunea sa atrage atenția și preocuparea demnitarilor, presei și a cetățenilor. Spre deosebire de activitatea de reintegrare socială specifică probațiunii, pedepsele aspre și viața de după gratii reușesc să miște mai ușor sentimentele publicului; în plus, în lipsa unei promovări intense a sancțiunilor comunitare ca alternative ale detenției, cu accent pe beneficiile lor sociale și economice arătate mai sus, pedeapsa închisorii care datează din antichitate va rămâne în memoria colectivă ca fiind singurul răspuns la încălcarea legii penale.

Pe termen lung, faptul că nu există o strategie coerentă de PR la nivel central poate determina efecte negative asupra cooperării interinstituționale făcând din probațiune o verigă slab vizibilă în justiția penală. Pentru a preveni această situație, responsabilitatea promovării imaginii a fost informal preluată de către fiecare serviciu de probațiune în parte, reprezentanțele teritoriale strângând în mare măsură meritele promovării și stabilirii de parteneriate.

Rezultatele studiului evidențiază ușoare disensiuni între structura centrală și structurile teritoriale, se observă opinii diferite referitoare la necesitatea promovării, iar gradul de implicare în acest demers este și el diferit. Din punct de vedere al procedurii aferente, aceasta este văzută ca restrictivă, greoaie și birocratică. Este de înțeles atenția alocată imaginii instituției, însă lipsa de încurajare a publicării în presă și reviste de specialitate a beneficiilor aduse comunității de pedepsele alternative gestionate de către serviciile de probațiune din fiecare județ, precum și a cercetărilor realizate de către consilieri în activitatea lor, poate crea câmp liber pentru opinii neavizate. Despre probațiune au totală libertate de a-și exprima opiniile (pe rețelele de socializare și bloguri personale) beneficiarii serviciilor, voluntarii și studenții aflați în practică. Aceste informații, care scapă de filtrul instituției, pot ajunge cu mare ușurință, cel puțin la publicul din mediul online, sursa preferată de generația tânără pentru informare, existând riscul manipulării. În această situație se impune crearea unui echilibru între surse, prin promovarea mesajelor bine documentate, oneste, emise de specialiști și practicieni. Întărirea parteneriatului cu mediul universitar se poate dovedi de ajutor în susținerea acestei cauze.

Apreciem că, la 20 de ani de la emiterea *Ordonanței 92/2000*, cea prin care s-au înființat, sub autoritatea Ministrului Justiției, „serviciile de reintegrare socială a infractorilor și de supraveghere a executării sancțiunilor neprivative de libertate”, denumite din 2006 „servicii de probațiune”, sistemul românesc de probațiune este în plină ascensiune, însă din spatele reflectoarelor. Plecând de la constatările studiilor realizate preponderent în țări cu o tradiție îndelungată de aplicare a sancțiunilor comunitare, premisele acceptării acestora și în România ca răspunsuri potrivite infracțiunilor cu grad scăzut de pericol social sunt relativ optimiste, însă depind, pe de o parte de măsura în care opinia publică este informată despre subiect, și pe de alta de etica celor care realizează informarea.

Bibliografie

- Administrația Națională a Penitenciarelor (2011). *Document de politică publică privind îmbunătățirea condițiilor de detenție*. Disponibil la <https://rm.coe.int/1680697a3c>. Accesat în 29 ianuarie 2021.
- Administrația Națională a Penitenciarelor (2018). *Raport de activitate*. Disponibil la <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2019/03/Raport-activitate-ANP-2018.pdf>. Accesat în 21 septembrie 2020.
- Administrația Națională a Penitenciarelor (2019). *Comunicat de presă cu privire la liberările efectuate ca efect al legii 169/2017*. Disponibil la <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2019/01/Comunicat-de-pres%C4%83-ANP-14-ianuarie-2019.pdf>. Accesat în 2 februarie 2021.
- Administrația Națională a Penitenciarelor (2019). *Raport de activitate*. Disponibil la <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2020/06/Raport-de-activitate-Anul-2019.pdf>. Accesat în 21 septembrie 2020.
- Administrația Națională a Penitenciarelor (2020). *Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2020-2024*. Disponibil la <https://sgg.gov.ro/new/wp-content/uploads/2020/05/ANEXA-14.pdf>. Accesat în 30 august 2020.
- Applegate, B. K., Cullen, F. T., Fisher, B., & Vanderven, T. (2000). Forgiveness and fundamentalism: reconsidering the relationship between correctional attitudes and religion, *Criminology*, 719-753.
- Asociația pentru apărarea drepturilor omului în România - Comitetul Helsinki (2019). *Opinia APADOR-CH cu privire la legea recursului compensatoriu*. Disponibil la <https://apador.org/opinia-apador-ch-cu-privire-la-legea-recursului-compensatoriu/>. Accesat în 23 august 2020.
- Balica, E. (2009). Instituționalizarea probațiunii în România: practici și strategii situaționale în contextul (post)aderării la Uniunea Europeană, *Revista sociologie românească*, XX(3-4), 299-317.
- Blomberg, T. (1977). Diversion and Accelerated Social Control, *Journal of Criminal Law and Criminology*, 68, 274-82.
- Caplow, T., & Simon, J. (1999). Understanding Prison Policy and Population Trends, *Crime and Justice*, 26, 63-120.
- Cărbunaru, I., Pană, O., & Todiriță, C. (2017). Managementul tranziției la nivel central din perspectiva reorganizării Direcției Naționale de Probațiune, în C. F. Călin, G. Oancea, & E. D. Oueslati, *Manual de probațiune*, Brăila: Istros a Muzeului Brăilei, 131-137.
- Centrul de Cercetări Socio-Umane LUMEN (2017). *Percepția publică asupra sancțiunilor din România*. Disponibil la <https://usv.ro/perceptia-publica-asupra-sanctiunilor-din-romania%C2%A2nia-sondaj-de-opinie-an-ra%C2%A2ndul-locuitorilor-din-regiunea-de-nord-est/>. Accesat în 3 februarie 2021.
- Children of Prisoners Europe (2013). *Statistică România*. Disponibil la https://childrenofprisoners.eu/facts_and_figures/statistics-romania/. Accesat în 25 august 2020.
- Cod Penal (1936). Disponibil la <https://lege5.ro/Gratuit/heztqznu/codul-penal-din-1936>. Accesat în 9 aprilie 2020.
- Cod Penal (1968). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/38070>. Accesat în 9 aprilie 2020.

- Cod Penal (2009). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855>. Accesat în 18 septembrie 2020.
- Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (1992). *Recomandarea nr. R (92) 16 referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate*. Disponibil la <https://rm.coe.int/rec-92-16-on-community-sanctions-and-measures/16808b60b6>. Accesat în 15 aprilie 2020.
- Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (2000). *Recomandarea R (2000) 22 în legătură cu îmbunătățirea implementării regulilor europene privind sancțiuni și măsuri comunitare*. Disponibil la <https://rm.coe.int/16806f407c>. Accesat în 15 aprilie 2020.
- Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (2003). *Recomandarea R (2003) 22 cu privire la liberarea condiționată*. Disponibil la <https://rm.coe.int/16806f407a>. Accesat în 16 aprilie 2020.
- Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (2010). *Recomandarea CM/Rec(2010)1 cu privire la regulile de probațiune*. Disponibil la <https://rm.coe.int/rec-2010-1-on-probation-rules-moldovan/16808b60bc>. Accesat în 16 aprilie 2020.
- Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei (2014). *Recomandarea CM/Rec(2014)4 cu privire la monitorizarea electronică*. Disponibil la <https://rm.coe.int/16806f4085>. Accesat în 16 aprilie 2020.
- Convenția cu privire la Drepturile Copilului (1989). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/28981>. Accesat în 30 august 2020.
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului (1950). Disponibil la https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf. Accesat în 30 august 2020.
- Cullen, F. T., Cullen, J. B., & Wozniak, J. F. (1988). Is rehabilitation dead? The myth of the punitive public, *Journal of Criminal Justice*, 303-317.
- Cullen, F. T., Fisher, B. S., & Applegate, B. K. (2000). Public Opinion about Punishment and Corrections, *Crime and Justice*, University of Chicago, 1-79.
- Decretul 218/1977 (1977). Disponibil la <https://lege5.ro/Gratuit/he2tomzw/decretul-nr-218-1977-privind-unele-masuri-tranzitorii-referitoare-la-sanctionarea-si-reeducarea-prin-munca-a-unor-persoane-care-au-savirsit-fapte-prevazute-de-legea-penala>. Accesat în 10 aprilie 2020.
- Dianu, T. (1997). *Non Custodial sanctions. Alternative models of post-comunist societis*. New York: Nova Science Publishing.
- Direcția Națională de Probațiune (2018). *Raport de activitate*. Disponibil la <http://www.just.ro/wp-content/uploads/2015/09/RAPORT-DE-ACTIVITATE-DNP-2018-de-publicat2.pdf>. Accesat în 9 septembrie 2020.
- Direcția Națională de Probațiune (2019). *Date statistice*. Disponibil la <http://www.just.ro/directia-nationala-de-probatiune/>. Accesat în 9 septembrie 2020.
- Durnescu, I. (2008). O istorie a probațiunii în România, în V. Scripcariu, & R. Canton (ed.), *Manual de probațiune*, București: Standard, 8-25.
- Durnescu, I. (2009). *Asistență socială penitenciară*. Iași: Polirom.
- Durnescu, I. (2010). Pains of Probation: Effective Practice and Human Rights, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55(4), 530-45.
- Durnescu, I. (2018). The Five Stages of Prisoner Reentry: Toward a Process Theory, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(8), 2195-2215.

- Families Against Mandatory Minimums*. Disponibil la <https://famm.org/>. Accesat 1 februarie 2021.
- Foucault, M. [1961] (2005). *A supraveghea și a pedepsi: nașterea închisorii*. București: Paralela 45.
- Gallo, E., & Ruggiero, V. (1991). The immaterial prison: Custody as a factory for the manufacture of handicaps, *International Journal for the Sociology of Law*, 19, 273-291.
- Goffman, E. [1961] (2005). *Aziluri: Eseuri despre situația socială a pacienților psihiatrici și a altor categorii de persoane instituționalizate*. Iași: Polirom.
- Garland, D. (2002). *The Culture of Control*. Oxford: Oxford University Press.
- Harding, D., Morenoff, J., Nguyen, A., Bushway, S., & Binswanger, I. (2019). A natural experiment study of the effects of imprisonment on violence in the community, *Nature Human Behavior*, 3, 671-677.
- Human Right Watch (2017). *Criminalization of poverty as a driver of poverty in United States*. Disponibil la <https://www.hrw.org/news/2017/10/04/criminalization-poverty-driver-poverty-united-states>. Accesat în 17 martie 2021.
- Hylton, J. (1981). Community Corrections and Social Control: The Case of Saskatchewan, Canada. *Contemporary Crises*, 5, 193-215.
- Ilie, S., Tomescu, C., & Rotariu, L. (2019) *Viața în detenție: sistem și calitate*. București: Pro Universitaria.
- Liebling, A., & Maruna, S. (2005). *The effects of imprisonment*. London: Willan Publishing.
- Lupășteanu, C. (2017). Consilierii de probațiune către Toader: Dezinformați; Doar unii din mii de deținuți ce vor apela la recursul compensatoriu vor putea fi supravegheați, *Libertatea*, 24. oct 2017. Disponibil la <https://www.libertatea.ro/stiri/umbrele-condamnatilor-eliberati-urmare-demersurilor-lui-tudorel-toader-spun-ca-acesta-dezinformeaza-marea-partea-condamnatilor-2014115>. Accesat în 14 martie 2020.
- Legea 104/1992 (1992). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/2386>. Accesat în 10 aprilie 2020.
- Legea 169/2017 (2017). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/191305>. Accesat în 19 august 2020.
- Maruna, S., & King, A. (2013). Public opinion and community penalties, în T. Balkema, *Alternatives to Prison: Options for an Insecure Society*, 83-112.
- McCorkle, R. C. (1993). Research note: punish and rehabilitate? Public attitudes toward six common crimes, *Crime & Delinquency*, 240-252.
- Mediafax (platformă de știri) (2014-2021). Disponibil la <https://www.mediafax.ro/cautare.html?q=proba%C8%9Biune&p=1>. Accesat în 1 februarie 2021.
- Ministerul Justiției (2018). *Bugetul Direcției Naționale de Probațiune*. Disponibil la <http://www.just.ro/transparenta-decizionala/bugetul-mj/buget-anual/>. Accesat în 29 august 2020.
- Mumola, C. (2000). *Incarcerated parents and their children*. Washington DC: U.S. Department of Justice.
- Murray, J. (2005). The effects of imprisonment on families and children of prisoners. *The effects of imprisonment*, 442-492.
- National Council on Crime and Delinquency (2009). *Attitudes of US Voters toward Nonserious Offenders and Alternatives to Incarceration*. Disponibil la <https://>

- www.evidentchange.org/sites/default/files/publication_pdf/focus-voter_attitudes.pdf. Accesat în 1 februarie 2021.
- New Economic Foundation (2008). *Unlocking value: How we all benefit from investing in alternative prison for woman offenders*. Disponibil la https://neweconomics.org/uploads/files/6533e0a823956802b3_10m6buwft.pdf. Accesat în 29 august 2020.
- Numbeo (2020). *Rata criminalității în România*. Disponibil la https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2020®ion=150. Accesat în 1 august 2020.
- Ordonanța 92/2000 privind organizarea și funcționarea serviciilor de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor (2000). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/71639>. Accesat în 4 octombrie 2020.
- Organizația Națiunilor Unite (1990). *Regulile Tokyo*. Disponibil la <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/tokyorules.pdf>. Accesat în 29 august 2020.
- Organizația Mondială a Sănătății (2007). *Preventing suicide in jails and prisons*. Disponibil la https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43678/9789241595506_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Accesat în 1 februarie 2021.
- Petersilia, J. (1990). When Probation Becomes More Dreaded Than Prison. *Federal Probation*, 54, 23-27. Disponibil la <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/123146NCJRS.pdf>. Accesat în 17 martie 2021.
- Petre, R. T. (2018). *Impactul criminalității asupra dezvoltării economico-sociale regionale în România*. București: Pro Universitaria.
- Poledna, S., Șandor, F., Foca, L., Palaghia, M., & Sandu, M. (2009) *Manual de formare profesională privind lucrul cu persoanele condamnate care urmează să se elibereze din penitenciar*. București: Lumina Lex.
- Pratt, J. (2007). *Penal populism: key ideas in criminology*. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Regulamentul de aplicare a Legii nr. 252/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (2013). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/154293>. Accesat în 12 aprilie 2021.
- Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (2013). Disponibil la <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/181314>. Accesat în 12 aprilie 2021.
- Sandu, M. (2017). *Reacția socială împotriva criminalității. Supravegherea și asistența postpenală*. București: Pro Universitaria.
- Sykes, G. (1958). *The Society of Captives*. Princeton: Princeton University Press.
- Stalans, L. (2002). Measuring attitudes to sentencing, în V. Roberts & H. M. Changing (ed.), *Attitudes to Punishment: Public opinion, crime and justice*, Portland: Willam Publishing, 15-32.
- Tomiță, M., & Goian, C. (2009). Romanian probation system and the effect of semantics in social work, *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*, 27, 92-111.
- Travis, J. & Waul, M. (2003). *Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children, families, and communities*. The Urban Institute Press.
- Țica, G. (2016). *Recidivism și excluziune socială*. Oradea: Universității din Oradea.

- United Nations Office on Drugs and Crime (2014). *Handbook on Woman and Imprisonment*. Disponibil la https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/women_and_imprisonment_-_2nd_edition.pdf. Accesat în 30 august 2020.
- Wolfe, T. (1999). *Counting the cost: The social and financial consequences of woman's imprisonment*. Disponibil la <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Counting%20the%20Cost.pdf>. Accesat în 6 august 2020.